

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

**Навчально-науковий інститут бізнесу та сучасних технологій
Кафедра товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

 проф. Г.О. Бірта

« 27 » 11 20__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни **Інтелектуальна власність**

освітня програма/спеціалізація **«Експертиза та митна справа»**

спеціальність **076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність**

галузь знань **07 Управління та адміністрування**

ступінь вищої освіти **бакалавр**

Робоча програма навчальної дисципліни **Інтелектуальна власність»** схвалена та рекомендована до використання в освітньому процесі на засіданні кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи

Протокол від « 27 » 11 2020 року № 4

Полтава 2020

Укладачі: Басова Юлія Олександрівна, доцент, к.т.н., доцент

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньої програми «Експертиза та митна справа»
спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
ступеня бакалавр

" 24 " 11 2020 р.

О.В. Кириченко

2020 р.

Розділ 1. Опис навчальної дисципліни

Таблиця 1 – Опис навчальної дисципліни Інтелектуальна власність

Місце у структурно-логічній схемі підготовки	<i>Пререквізити:</i> Промислові інновації, Основи товарної політики, Харчові інновації <i>Постреквізити:</i> –	
Мова викладання	українська	
Статус дисципліни <i>вибіркова</i>		
Курс/семестр вивчення	3/6	
Кількість кредитів ЄКТС/ кількість модулів	150/1	
Денна форма навчання:		
Кількість годин: – загальна кількість: 2 семестр 150 год		
- лекції: 20		
- практичні заняття: 40		
- самостійна робота: 90		
- вид підсумкового контролю (ПМК):		
Заочна форма навчання		
Кількість годин: – загальна кількість: 1 семестр 150		
- лекції: 1 семестр 4		
- практичні заняття: 1 семестр 8		
- самостійна робота: 1 семестр 138		
- вид підсумкового контролю: 1 семестр ПМК		

Розділ 2. Перелік коментентностей, які забезпечує дана навчальна дисципліна, програмні результати навчання

Мета вивчення навчальної дисципліни Інтелектуальна власність: формування комплексу теоретичних знань з основ економічних і правових аспектів інтелектуальної власності

Таблиця 2 – Перелік коментентностей, які забезпечує дана навчальна дисципліна, програмні результати навчання

№ з/п	Компетентності, якими повинен оволодіти студент	Програмні результати навчання
Загальні компетентності		
1	ЗК 2.	Здатність застосовувати отримані знання в практичних ситуаціях
2	ЗК 6.	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності		
3	СК 1.	Критичне мислення теоретичних засад підприємницької, торговельної та біржової діяльності

4	СК 2.	Здатність обирати та використовувати відповідні методи, інструментарій для обґрунтування рішень щодо створення, функціонування підприємницьких, торговельних та біржових структур
5	СК 3.	Здатність здійснювати діяльність у взаємодії суб'єктів ринкових відносин
6	СК 6.	Здатність здійснювати діяльність з дотримання вимог нормативно-правових документів у сфері підприємницької, торговельної та біржової діяльності
7	СК 10.	Здатність до бізнес-планування, оцінювання кон'юнктури ринків і результатів діяльності у сфері підприємництва, торгівлі та біржової практики з урахуванням ризиків.

Розділ 3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Система інтелектуальної власності

Поняття інтелектуальної власності. Поняття права інтелектуальної власності. Особисті немайнові і майнові права на об'єкти права інтелектуальної власності. Матеріальна складова інтелектуальної власності (майнове право). Авторське (особисте) немайнове право інтелектуальної власності.

Визначення і поняття об'єктів права інтелектуальної власності. Об'єкти і суб'єкти авторського права і суміжних прав. Об'єкти охорони авторського права. Об'єкти інтелектуальної власності, що не охороняються авторським правом. Об'єкти охорони суміжним правом. Суб'єкти авторського права і суміжних прав. Організації колективного управління авторськими правами.

Об'єкти права промислової власності. Поняття та ознаки винаходу. Об'єкти винаходу. Об'єкти, що не визнаються винаходом. Поняття та ознаки корисної моделі. Поняття та ознаки промислового зразка. Засоби індивідуалізації суб'єктів підприємницької діяльності : знаки для товарів та послуг, фірмові найменування, зазначення походження товарів. Поняття і види знаків для товарів і послуг. Поняття і види зазначення походження товарів. Поняття права на фірмові найменування. Нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності. Поняття і ознаки нетрадиційних об'єктів права промислової власності: топографій інтегральних мікросхем; сортів рослин ; комерційної таємниці. Захист від недобросовісної конкуренції. Суб'єкти права промислової власності. Представники у справах інтелектуальної власності.

Джерела права інтелектуальної власності. Джерела права інтелектуальної власності в нормах Конституції України і Цивільного кодексу. Відображення норм права інтелектуальної власності у загальному законодавстві України. Джерела спеціального законодавства України з питань

охорони інтелектуальної власності. Джерела права промислової власності. Джерела авторського права і суміжних прав. Джерела правової охорони нетрадиційних об'єктів права інтелектуальної власності.

Система охорони інтелектуальної власності. Міністерство економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України, його задачі та функції. Структура та функції підрозділів: ДП «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент), ДП «Українське агентство з авторських і суміжних прав», ДП «Інтелзахист», ДНУ «Український інститут науково-технічної та економічної інформації» (УкрІНТЕІ), Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Національної академії наук України.

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ). Головна мета ВОІВ. Структура ВОІВ. Членство в ВОІВ. Союзи та договори, адміністративні функції яких виконує ВОІВ. Участь України в роботі ВОІВ. Значення міжнародного співробітництва в сфері інтелектуальної власності для України. Співробітництво в рамках міжнародних організацій з питань інтелектуальної власності. Європейська патентна організація (ЄПО). Євразійська патентна організація.

Міжнародні договори з питань охорони промислової власності. Регіональні угоди з питань охорони промислової власності. Угоди з питань міжнародної класифікації об'єктів промислової власності. Міжнародні конвенції в сфері охорони авторських прав і суміжних прав. Угода про торговельні аспекти прав на інтелектуальну власність.

Тема 2. Набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності

Охорона прав на винаходи, корисні моделі та промислові зразки. Правова основа і процедура охорони. Терміни дії охоронних документів. Умови надання охорони на винаходи. Новизна, (поняття рівня техніки, пріоритет, правила його визначення, пільга по новизні), винахідницькій рівень, промислова придатність. Умови надання охорони на корисну модель : новизна, промислова придатність.

Умови надання охорони на промисловий зразок : новизна оригінальність, промислова придатність. Право на одержання патенту. Порядок одержання патенту, припинення його дії та визнання недійсним.

Правова охорона знаків для товарів і послуг. Правова основа охорони. Вид охоронного документу. Термін дії охоронних документів. Порядок одержання свідоцтва, припинення його та визнання недійсним.

Правова охорона зазначень походження товарів. Правова основа охорони. Вид охоронного документу. Термін дії охоронних документів. Порядок реєстрації кваліфікованого зазначення походження товару та /або права на його використання. Порядок визнання недійсною та припинення правової охорони зазначень походження товарів. Правова охорона фірмових найменувань.

Охорона прав на сорти рослин. Охоронний документ. Термін дії охоронного документу. Право на отримання. Умови і порядок набуття прав на сорти рослин.

Припинення чинності майнового права на сорт та визнання його недійсним. Охорона прав на топографії інтегральних мікросхем. Правова сторона охорони. Охоронний документ. Право на реєстрацію і її порядок. Термін дії охоронного документу.

Охорона прав на раціоналізаторську пропозицію. Механізм охорони прав. Охоронний документ. Право на винагороду. Охорона прав на комерційну таємницю (ноу-хау). Особливість ноу-хау як об'єкта інтелектуальної власності. Способи охорони ноу-хау. Захист від недобросовісної конкуренції.

Правова охорона об'єктів авторського права. Мета охорони. Форма охорони. Способи виникнення авторського права. Державна реєстрація об'єктів авторського права. Форма охоронного документа. Термін охорони прав авторів. Принципи та критерії виникнення суміжних прав. Охорона суміжних прав виконавців, виробників фонограм, організацій мовлення. Критерії для надання охорони суміжних прав. Знак охорони суміжних прав. Взаємозв'язок між охороною суміжних і авторських прав. Термін охорони суміжних прав.

Міжнародна охорона промислової власності. Паризька конвенція (1883 р.) "Про охорону промислової власності" і Міжнародний Союз по охороні промислової власності. Інші міжнародні угоди та договори з питань охорони промислової власності.

Порядок патентування об'єктів промислової власності в іноземних державах. Принципи визначення доцільності і процедури правової охорони в іноземних державах. Правова охорона відповідно до національних законодавств. Правова охорона відповідно до договору про патентну кооперацію. Правова охорона відповідно до регіональних угод. Міжнародна охорона об'єктів авторського права і суміжних прав. Принципи національного режиму. Принцип "автоматичної" охорони. Пріоритет міжнародного права перед національним.

Тема 3. Розпорядження правами інтелектуальної власності

Зміст майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності. Права та обов'язки, що впливають з охоронного документу на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми. Права та обов'язки, що впливають із реєстрації комерційних позначень: знака для товарів і послуг, зазначення походження товару, комерційного найменування.

Обмеження прав власника охоронного документа на об'єкт права інтелектуальної власності. Права, що охороняються авторським правом. Обмеження авторського права. Вільне використання творів. Суміжні права, що охороняються авторським правом. Права та обов'язки учасників правовідносин, пов'язаних із суміжними права. Обмеження суміжних прав.

Види договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Ліцензія та її види. Невиключна (проста), виключна, повна, одинична, супутня, перехресна, відкрита, примусова, субліцензія тощо. Поняття "ліцензіар", "ліцензіат" і ціни ліцензії.

Договір про передання виключних майнових прав.

Ліцензійний договір, вимоги до його укладання. Структура ліцензійного договору. Протокол про наміри та укладання договору про конфіденційність.

Розробка проекту угоди. Розробка детального проекту ліцензійного договору. Оформлення і реєстрація ліцензійного договору.

Виняткова природа та види авторського права. Особисті немайнові права автора. Майнові права авторів. Сфера дії авторського права. Обмеження майнових авторських прав. Термін дії авторського права. Використання творів без виплати винагороди. Використання творів з виплатою винагороди.

Авторське право на похідні твори. Авторське право на складені твори. Авторське право на службові твори. Презумпція суміжних права. Права виконавців. Права виробників фонограм і відеограм. Права організацій мовлення. Обмеження майнових суміжних прав. Передача (відчуження) майнових авторських прав. Передача права на використання твору. Авторський договір. Види авторських договорів. Зміст авторського договору.

Тема 4. Економіка інтелектуальної власності

Властивості ринкового товару. Поняття корисності, рідкості та універсальності товару. Відповідність об'єктів інтелектуальної власності цим вимогам. Обігоздатність об'єктів інтелектуальної власності.

Права, що можуть бути відокремлені від підприємства чи індивідуума, і такі, що не можуть бути відокремлені. Поняття гудвілу. Вартість і ціна як економічні категорії.

Об'єкти інтелектуальної власності як товар. Вклад об'єктів інтелектуальної власності в міжнародну торгівлю між розвиненими країнами. Життєвий цикл об'єктів інтелектуальної власності.

Інтелектуальна власність як нематеріальний актив. Нормативно-правові акти, що регулюють правовідносини стосовно нематеріальних активів.

Обставини, в яких необхідна оцінка вартості права на об'єкти інтелектуальної власності. Цілі, база оцінки та види платежів.

Особливості оцінки прав на об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг), об'єкти авторського права та суміжних прав, результати НДЦКР та технічну документацію, ноу-хау.

Особливості оцінки інтелектуальної власності при внесенні до статутного капіталу, під час - банкрутства, при внесенні в заставу, під час приватизації, при оцінці вартості ліцензій тощо.

Три підходи до визначення вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності. Затратний підхід, дохідний підхід, ринковий підхід. Методи дисконтування і капіталізації доходу.

Ціна ліцензії. Фактори, що визначають ціну ліцензії. Види ліцензійних платежів. Визначення ціни ліцензії по методу роялті. Визначення ціни ліцензії з використанням паушальних платежів, при комбінованих платежах. Визначення мінімальної, максимальної та справедливої ціни ліцензії.

Розділ 5. Захист прав інтелектуальної власності тема

Значення захисту прав інтелектуальної власності. Основні моменти порушення прав інтелектуальної власності. Дії, що визнаються порушенням прав власників чинних охоронних документів та заявників. Дії, що визнаються як порушення авторських прав і суміжних прав.

Принципи послідовності при виборі засобів захисту : попередження конкурента, звернення в третейський суд, захист прав в судовому порядку. Категорії спорів. Спори про визнання результатів інтелектуальної діяльності. Спори, які розглядаються тільки в судовому порядку.

Правова основа для оспорювання прав інтелектуальної власності в адміністративному порядку. Об'єкти інтелектуальної власності відносно яких здійснюється адміністративний порядок захисту прав. Органи, в яких здійснюється захист прав в адміністративному порядку. Засоби захисту. Адміністративна відповідальність за порушення прав.

Цивільно-правові засоби захисту прав. Випадки, в яких спор о порушенні прав підвідомча суду загальної юрисдикції. Порядок захисту прав. Два основні питання, які розглядаються в будь-якому судовому розгляді про порушення прав інтелектуальної власності.

Кримінальна відповідальність про порушення прав. Кримінально-правова санкція за незаконне посягання на права. Типові випадки захисту прав, що ведуть за собою кримінальну відповідальність.

Захист прав інтелектуальної власності в рамках угоди T R IP S. Адміністративна процедура, цивільно-правові способи захисту прав, а також кримінальні процедури та штрафи, що можуть бути використані до порушників прав. Напрями гармонізації законодавства України з питань захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності до визнаних у міжнародній практиці норм та правил.

Таблиця 4 – Тематичний план навчальної дисципліни «Інтелектуальна власність»

Назва теми (лекцій) та питання теми (лекцій)	Кількість годин	Назва теми та питання семінарського, практичного або лабораторного заняття	Кількість годин	Завдання самостійної роботи у розрізі тем	Кількість годин
Модуль 1					
<p>Тема 1. Система інтелектуальної власності</p> <p>1. Поняття і значення інтелектуальної власності..</p> <p>2. Об'єкти і суб'єкти права інтелектуальної власності</p> <p>3. Джерела права інтелектуальної власності</p> <p>4. Структура державної системи інтелектуальної власності</p>	4/2	<p>Тема: <i>Уведення в інтелектуальну власність</i></p> <p><i>Завдання 1.</i> Вивчення змісту основних законів України у сфері інтелектуальної власності</p> <p><i>Завдання 2.</i> Виявлення об'єктів інтелектуальної власності</p>	8/2	<p>Підготувати доповіді на теми: «Особливості розвитку інтелектуальної власності на Україні», «Міжнародна система охорони інтелектуальної власності», «Функції і структура ВОІВ».</p>	18/26
<p>Тема 2. Набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності</p> <p>1. Оформлення прав на об'єкти промислової власності</p> <p>2. Охорона прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки</p> <p>3. Правова охорона засобів індивідуалізації учасників товарного обігу, товарів і послуг.</p> <p>4. Правова охорона об'єктів авторського права і суміжних прав</p>	4/2	<p>Практичне заняття 2 <i>Правова охорона та умови патентоспроможності об'єктів інтелектуальної власності</i></p> <p><i>Завдання 1.</i> Вивчення умов патентоспроможності об'єктів інтелектуальної власності</p> <p><i>Завдання 2.</i> Складання заявки на корисну модель</p> <p><i>Завдання 3.</i> Оформлення заявки на торговельну марку</p>	8/2	<p>Підготувати доповіді на теми: «Поняття, предмет та принципи патентного права», «Поняття, предмет та принципи авторського права», «Охорона права на фірмові найменування», «Поняття і види зазначення походження товарів, правова охорона», «Поняття і ознаки топографії інтегральних мікросхем та їх правова охорона», «Поняття і ознаки сортів рослин», « Поняття і ознаки комерційної таємниці», «Поняття і ознаки раціоналізаторських пропозицій», «Принципи та критерії виникнення суміжних прав. Охорона суміжних прав»</p>	18/28

<p>Тема 3 Розпорядження правами інтелектуальної власності</p> <ol style="list-style-type: none"> Права і обов'язки власників охоронних документів Способи використання об'єктів інтелектуальної власності Види договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності 	4/-	<p><i>Тема: Ліцензійний договір, вимоги до його укладання</i></p> <p><i>Завдання 1.</i> Вивчення процедури передачі права інтелектуальної власності на винахід (корисну модель)</p> <p><i>Завдання 2.</i> Особливості складання ліцензійного договору</p> <p><i>Завдання 3.</i> Визначення ціни ліцензії та вивчення видів ліцензійних платежів</p>	8/2	<p>Підготувати доповіді на теми: «Права, що охороняються авторським правом. Обмеження авторського права. Вільне використання творів», «Суміжні права, що охороняються авторським правом. Права та обов'язки учасників правовідносин, пов'язаних із суміжними правами. Обмеження суміжних прав»</p>	18/28
<p>Тема 4 Економіка інтелектуальної власності</p> <ol style="list-style-type: none"> Права інтелектуальної власності як товар Інтелектуальна власність як нематеріальний актив Оцінка вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності 	4/-	<p><i>Тема: Порядок проведення оцінки інтелектуальної власності</i></p> <p><i>Завдання 1.</i> Нормативне регулювання оцінки інтелектуальної власності</p> <p><i>Завдання 2.</i> Вивчення алгоритму оцінки ціни інтелектуальної власності</p>	8/2	<p>Підготувати доповіді на теми: «Поняття оцінки інтелектуальної власності», «Обставини, в яких необхідна оцінка вартості права на об'єкти інтелектуальної власності», «Види ліцензійних платежів», «Ціна ліцензії. Фактори, що визначають ціну ліцензії», «Визначення ціни ліцензії»</p>	18/28
<p>Тема 5. Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності</p> <ol style="list-style-type: none"> Система захисту прав інтелектуальної власності та її призначення Адміністративний порядок захисту прав інтелектуальної власності Судовий порядок захисту інтелектуальної власності 	4/-	<p><i>Тема: Захист прав інтелектуальної власності</i></p> <p><i>Завдання 1.</i> Вирішення ситуаційних завдань</p>	8/-	<p>Підготувати доповіді на теми: «Кримінальна відповідальність про порушення прав. Інтелектуальної власності», «Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності відповідно до вимог визнаних у міжнародній практиці норм та правил»</p>	18/28
<p>Денна форма / заочна форма</p>	20/4		40/8	1.	90/138

Розділ 5 «Система оцінювання знань студентів»

Таблиця 5 – Розподіл балів за результатами вивчення навчальної дисципліни

Види робіт	Максимальна кількість балів
Модуль 1 (теми 1-5): відвідування занять (5 балів); захист домашнього завдання (10 балів); обговорення матеріалу занять (5 балів); виконання навчальних завдань (20 бали); завдання самостійної роботи (10 балів); тестування (10 балів); поточна модульна робота (40 балів)	100
Разом	100

Таблиця 6 – Шкала оцінювання знань здобувачів вищої освіти за результатами вивчення навчальної дисципліни

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90–100	A	Відмінно
82–89	B	Дуже добре
74–81	C	Добре
64–73	D	Задовільно
60–63	E	Задовільно достатньо
35–59	FX	Незадовільно з можливістю проведення повторного підсумкового контролю
0–34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни та проведенням підсумкового контролю

Розділ 6. Інформаційні джерела

Основні

1. Басова Ю. О. Інтелектуальна власність : навч. посіб. у схемах і таблицях / Басова Ю. О., Омельченко Н. В., Школяр С. П. – Львів : Компакт-ЛВ, 2008. – 164 с.

Додаткові

2. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність : підручник / В.Д. Базилевич. – К. : «Знання», 2006. – 256 с.

3. Бондаренко С.В. Авторське право і суміжні права / С.В. Бондаренко. – К. : Ін-т інтел. власн. і права, 2004. – 260 с.

4. Бутнік-Сіверський О.Б. Економіка інтелектуальної власності / О.Б. Бутнік-Сіверський. – К. : Ін-т інтел. власн. і права, 2004. – 296 с.

5. Господарський кодекс України [Текст] // Офіційний вісник України. – 2003. – №11. – 462 с.

6. Кожушко Г. М. Інтелектуальна власність : навч.-метод. комплекс / Басова Ю. О., Омельченко Н. В., Школяр С. П. – Полтава : РВВ ПУКУ, 2009. – 135 с.

7. Куса С.Д. Патентна Документація України : посібник. – К. : ДП

«Український інститут промислової власності», 2006. – 158 с.

8. Левічева О.Д. Експертиза об'єктів промислової власності: заявки на торговельні марки / О.Д. Левічева. – К. : Ін-т інтел. власн. і права, 2004. – 116 с.

9. Підпригора О.А. Право інтелектуальної власності / За ред. О.А. Підпригори. – К., 2004. – 336 с.

10. Цибульов П.Н. Оценка интеллектуальной собственности : навч. посіб. / П.Н. Цибульов. – К. : Ін-т інтел. власн. і права, 2004. – 188 с.

11. Цибульов, П. М. Управління інтелектуальною власністю [Текст] / П. М. Цибульов. – К. : «Держ. Ін-т інтел. власн.», 2009. – 312 с.

12. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі. Департамент інтелектуальної власності. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Tags/DocumentsByTag?lang=uk-UA&id=bb27fb37-4305-4686-9ea0-995d1c10f028&tag=DerzhavnaSluzhbaIntelektualnoiVlasnosti>

13. Офіційний сайт державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukrpatent.org/uk>

14. Офіційний сайт державного Державної організації «Українське агентство авторських і суміжних прав» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uacr.org/?lang=ru>

15. Про охорону прав на винаходи та корисні моделі [Електронний варіант] : [закон України : прийнятий Верхов. Радою Укр. 23.12.1993 р., (зі змінами від 05.12.2012 р. № 5460 VI)] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>.

16. Про охорону прав на промислові зразки [Електронний варіант] : [закон України : прийнятий Верхов. Радою Укр. 23.12.1993 р., (зі змінами від 05.12.2012 р. № 5460 VI)] – Режим доступу: // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>.

17. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг [Електронний варіант] : [закон України : прийнятий Верхов. Радою Укр. 23 грудня 1993р., (зі змінами від 21.05.2015 р. № 317-VIII)] – Режим доступу до журн. : // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>.

18. Про авторське право і суміжні права [Електронний варіант] : [закон України : прийнятий Верхов. Радою Укр. 23.12.1993 р., (зі змінами від 04.11.2018 р. № 2581-VIII)] – Режим доступу. : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

19. Про охорону прав на сорти рослин [Електронний варіант] : [закон України : прийнятий Верхов. Радою Укр. 21.04.1993 р., (зі змінами від від 04.10.2018 № 2530-VIII)] – Режим доступу: // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12>.

20. Цивільний кодекс України [Текст]: офіц. текст: Прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003р. – Кн.4: Право інтелектуальної власності.

Розділ 7. Програмне забезпечення навчальної дисципліни

- Пакет програмних продуктів Microsoft Office.